

Vira Korniat **System edukacji i opieki nad dziećmi w Ukrainie w czasie wojny: problemy i rozwiązania**

Akty prawne

Konstytucja Ukrainy, VVR z 1996 r. Nr 30 st. 141;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Postanowienie Gabinetu Ministrów Ukrainy o utworzeniu Centrum Koordynacyjnego ds. Rozwoju Wychowania Rodzinnego i Opieki nad Dziećmi, z dnia 26 maja 2023 r. Nr 538;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2023-%D0%BF#Text>.

Postanowienie Gabinetu Ministrów Ukrainy w sprawie wprowadzenia zmian w rozporządzeniu w sprawie rodzinnego domu dziecka i rozporządzenia w sprawie rodziny zastępczej, z dnia 1 czerwca 2020 r. Nr 482; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2020-%D0%BF#Text>.

Postanowienie Gabinetu Ministrów Ukrainy w sprawie zatwierdzenia procedury postępowania organów opiekuńczych i kuratorskich w zakresie czynności związanych z ochroną praw dziecka, z dnia 10 września 2022 r. Nr 1013; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2022-%D0%BF#Text>.

Postanowienie Gabinetu Ministrów Ukrainy w sprawie zatwierdzenia regulaminu rodziny zastępczej, z dnia 26 kwietnia 2002 r. Nr 565; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>.

Postanowienie Gabinetu Ministrów Ukrainy w sprawie zatwierdzenia rozporządzenia dotyczącego rodzinnego domu dziecka, z dnia 26 kwietnia 2002 r. Nr 564;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text>.

Ustawa Ukrainy o obronie Ukrainy, VVR z 1992 r. Nr 9 st. 106;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

Ustawa Ukrainy o ochronie dzieciństwa, VVR z 2001 r. Nr 30, st. 142;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

Ustawa Ukrainy o uchodźcach oraz osobach wymagających dodatkowej lub tymczasowej ochrony, VVR z 2012 r. Nr 16, st. 146; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.

Ustawa Ukrainy o zapewnieniu warunków organizacyjno-prawnych ochrony socjalnej sierot i dzieci pozbawionych pieczy rodzicielskiej, VVR z 2005 r. Nr 6 st. 147;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>.

Zarządzenie Gabinetu Ministrów Ukrainy o krajowej strategii reformy systemu instytucjonalnej opieki i wychowania dzieci na lata 2017–2026 oraz plan działań na rzecz realizacji jej pierwszego etapu, z dnia 9 sierpnia 2017 r. Nr 526; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text.27>

System edukacji i opieki nad dziećmi w Ukrainie w czasie wojny...Zarządzenie Ministra Polityki Społecznej Ukrainy o prowadzeniu banku danych o sierotach, dzieciach pozbawionych opieki rodzicielskiej oraz potencjalnych rodzinach adopcyjnych, opiekunach, kuratorach, rodzicach adopcyjnych, rodzicach zastępczych, VVR z dnia 28 grudnia 2015 r. Nr 1256;

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-16#Text>.

Opracowania

„Šist’+” serjoznih porušen’ proti ditej: Vikliki ta naslidki 9 misâciv rosijs’ko-ukraïnc’koï vijni 2022, red. V. Potapova, CGP „Al’menda”, Kiiïv 2022; https://almenda.org/wp-content/uploads/2022/12/6-plus-seryoznykh-porushen-proty-ditey-9-misyatsiv_Almenda.pdf [data dostępu: 2.09.2024].

Strony internetowe

Diti Wijni; <https://childrenofwar.gov.ua> [data dostępu: 2.09.2024].

PISA – doslidzhennia zarady osvity; <https://pisa.testportal.gov.ua> [data dostępu: 7.09.2024].

Rzecznik Praw Obywatelskich Ukrainy; <https://www.ombudsman.gov.ua> [data dostępu: 7.09.2024].

Save Ukraine; <https://saveukraine.org/ua> [data dostępu: 7.09.2024].

War Childhood Museum, *Diti ta zbrojni konflikti: normativno-pravova baza*; <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework> [data dostępu: 2.09.2024].

Wydział do spraw Dzieci lwowskiej obwodowej administracji państwowej; <https://loda.gov.ua/structural-unit/17078> [data dostępu: 7.09.2024].

Žolnovič O., wpis dot. wizyty delegacji Unii Europejskiej w Ukrainie; <https://www.facebook.com/share/p/LzBBX4ZncszScdAu> [data dostępu: 2.09.2024].

Ewa Palamer-Kabacińska **Harcerska służba Ukrainie „Dziś – Jutro – Pojutrze”**

Bezdziety M., *Podkarpacka – Ukrainie*, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 12–15; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

Broniewski S., *Młodość przeżywa się raz*, Niezależne Wydawnictwo Harcerskie, Kraków 2013.

Całym życiem, *Harcerze i skauci w służbie dla Wolnej Ukrainy*; <https://calymzyciem.pl/harcerze-i-skauci-w-sluzbie-dla-wolnej-ukrainy/> [data dostępu: 3.04.2024].

„Czuwaj” 2022, nr 3: *Czas służby*; <https://zhp.pl/czuwaj-3-2022-czas-sluzby/> [data dostępu: 28.03.2024].

Dudek J., *Kraków – Ukrainie*, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 18–23; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

Füllbier B., *Śląska – Ukrainie*, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 15–17; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

Kamiński K., *Minął miesiąc – jak teraz pomagać Ukrainie?*, <https://azymut.zhr.pl/2022/04/11/minal-miesiac-jak-teraz-pomagac-ukrainie/> [data dostępu: 3.04.2024].

Kądziołek W., *Ukraińcy w ZHR*; <https://azymut.zhr.pl/2023/10/11/ukraincy-w-zhr/> [data dostępu: 3.04.2024].

Leczkowska M., *Wojna na Ukrainie – co mówić i robić w drużynie?*, ZHR; https://zhr.pl/wp-content/uploads/2022/03/Trudne_rozmowy_Ukraina_druzynowi_ZHR.pdf [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., „Bezkosztowny magazyn” czyli „Sklep za zero” w Gdańsku, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/21/bezkosztowny-magazyn-czyli-sklep-za-zero-w-gdansk>/ [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Komunikat sztabu kryzysowego z dnia 25.02.2022*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/02/25/komunikat-sztabu-kryzysowego-z-dnia-25-02-2022/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Komunikat sztabu kryzysowego z dnia 27.02.2022*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/02/27/komunikat-sztabu-kryzysowego-z-dnia-27-02-2022/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Miesiąc wzmożonej służby za nami*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/24/miesiac-wzmozonej-sluzby-za-nami/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Rozkaz Przewodniczącego ZHR*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/02/24/rozkaz-przewodniczacego-zhr-24-02-2022/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *W PHH jest nas już 1,5 tysiąca!*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/01/w-phh-jest-nas-juz-15-tysiaca/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Zapraszamy na webinar – Jak dbać o swoją odporność psychiczną i czy to wypada?*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/04/04/zapraszamy-na-webinar-jak-dbac-o-swoja-odpornosc-psychiczna-i-czy-to-wypada/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Zapraszamy na webinar – Kryzys, trauma, stres. Jak (nie)pomagać?*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/04/04/zapraszamy-na-webinar-kryzys-trauma-stres-jak-niepomagac/> [data dostępu: 2.04.2024].

Malinowska A., *Zapraszamy na webinar o zjawisku dezinformacji*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/12/zapraszamy-na-webinar-o-zjawisku-dezinformacji/> [data dostępu: 2.04.2024].

Nieść chętną pomoc bliźnim. Harcerska Służba na rzecz Ukrainy, red. M. Jeżak, A. Botor, Związek Harcerstwa Polskiego – Główna Kwatera, Warszawa 2022.

Palamer-Kabacińska E., *Pedagogika przygody a harcerstwo. Studium teoretyczne*, Wydawnictwa UW, Warszawa 2021. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323550488>

Royal Rangers, *Wytyczne odnośnie działań pomocowych Ukrainie*; <https://royalrangers.pl/aktualnosci/pomoc-ukrainie/> [data dostępu: 3.04.2024].

Scouts for Scouts; s4s.zhp.pl [data dostępu: 2.04.2024].

Skauci Europy, *Solidarni z Ukrainą*; <https://skauci-europy.pl/blog/2022/02/26/solidarni-z-ukraina/> [data dostępu: 3.04.2024]. Harcerska służba Ukrainie „Dziś – Jutro – Pojutrze” 55Skowrońska J., *Służba Skautów Europy na rzecz uchodźców z Ukrainy*, Skauci Europy; <https://skauci-europy.pl/blog/2022/03/31/sluzba-skautow-europy-na-rzecz-uchodzcow-z-ukrainy/> [data dostępu: 3.04.2024].

Skóra M., *Felieton: Służba aż na krańce świata*; <https://azymut.zhr.pl/2022/05/21/felieton-sluzba-az-na-krance-swiata/> [data dostępu: 3.04.2024].

Smura J., *Teraz wszyscy jesteście Ukraińcami*, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 20–23; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

Sobieska B., *Hostel ZHR w Bydgoszczy gości ukraińskie matki z dziećmi*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/27/hostel-zhr-w-bydgoszczy-gosci-ukrainskie-matki-z-dziecmi/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Pogotowie Harcerzek i Harcerzy ZHR działa już 2 lata!*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/12/pogotowie-harcerek-i-harcerzy-zhr-dziala-juz-2-lata/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Ponad 4 tygodnie na Medyce...*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/04/04/ponad-4-tygodnie-na-medyce/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Rozkaz Specjalny Przewodniczącego ZHR L1 z 24 lutego 2024*, ZHR; <https://zhr.pl/2024/02/24/nowy-rozkaz-specjalny-przewodniczacego-zhr/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Tydzień służby na rzecz Ukrainy*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/03/tydzien-sluzby-na-rzecz-ukrainy/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Za nami kolejny dzień służby*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/02/27/za-nami-kolejny-dzien-sluzby/> [data dostępu: 2.04.2024].

Sobieska B., *Zuchy łączą się w pomocy Ukrainie!*, ZHR; <https://zhr.pl/2022/03/08/zuchy-lacza-sie-w-pomocy-ukrainie/> [data dostępu: 2.04.2024].

Stowarzyszenie Harcerskie, *Oświadczenie Stowarzyszenia Harcerskiego w sprawie sytuacji w Ukrainie*, <https://sh.org.pl/2022/02/oswiadczenie-stowarzyszenia-harcerskiego-w-sprawie-sytuacji-w-ukrainie/> [data dostępu: 3.04.2024].

Stowarzyszenie Harcerskie, *Służba na rzecz uchodźców i Ukrainy – 2021/2022*, <https://sh.org.pl/uchodzczy/> [data dostępu: 3.04.2024].

Stowarzyszenie Harcerskie, *„Służba na rzecz uchodźców i Ukrainy – newsletter SH”, nr 26 – 12 czerwca 2022*; <https://sh.org.pl/uchodzczy-newsletter/> [data dostępu: 3.04.2024].

Szare Szeregi 1939 – 2009, red. W. Dusiewicz, J. Jarzemski, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych w Warszawie, Warszawa 2009.

Tobolewska W., *„Drużyny dla Ukrainy” – druga edycja*; ZHP, <https://zhp.pl/druzyny-dla-ukrainy-druga-edycja/> [data dostępu: 25.03.2024].

Tobolewska W., *Jak pracować z dziećmi z Ukrainy w drużynach i gromadach?*, ZHP; <https://zhp.pl/jak-pracowac-z-dziecmi-z-ukrainy-w-druzynach-i-gromadach/> [data dostępu: 25.03.2024].

Tobolewska W., *WeAct Forum odbędzie się w Polsce!*, ZHP; <https://zhp.pl/weact-forum-odbędzie-sie-w-polsce/> [data dostępu: 25.03.2024].

Tobolewska W., *ZHP laureatem europejskiej EESC Civil Society Prize 2022*, ZHP; <https://zhp.pl/zhp-laureatem-europejskiej-eesc-civil-society-prize-2022/> [data dostępu: 25.03.2024].

Tobolewska W., *ZHP laureatem plebiscytu BohaterONy*, ZHP; <https://zhp.pl/zhp-laureatem-plebiscytu-bohaterony/> [data dostępu: 28.03.2024].

Tobolewska W., *ZHP na posiedzeniu Rady Dialogu Społecznego*, ZHP; <https://zhp.pl/zhp-na-posiedzeniu-rady-dialogu-spolecznego/> [data dostępu: 25.03.2024].

Tobolewska W., *ZHP uczestnikiem Forum Deinstytucjonalizacji w Belwederze*, ZHP; <https://zhp.pl/zhp-uczestnikiem-forum-deinstytucjonalizacji-w-belwederze/> [data dostępu: 25.03.2024].

Uchwała nr 99/XL Rady Naczelnej ZHP w sprawie wojny w Ukrainie i służby Związku Harcerstwa Polskiego; <https://zhp.pl/uchwala-nr-99-xl-rady-naczelnej-zhp-w-sprawie-wojny-w-ukrainie-i-sluzby-zwiazku-harcerstwa-polskiego/> [data dostępu: 25.03.2024].

Uchwała nr 109/XL Rady Naczelnej ZHP z dnia 27 lutego 2022 r. w sprawie zaproszenia dzieci i młodzieży pochodzących z Ukrainy do działania w ramach Związku Harcerstwa Polskiego, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 10; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

World Association of Girl Guides and Girl Scouts (WAGGGS); <https://www.waggggs.org/en/> [data dostępu: 5.04.2024].

Zgódka K., *Aby móc pomagać dziś i jutro*, „Czuwaj” 2022, nr 3, s. 28–31; <https://czuwaj.pl/download/2264/> [data dostępu: 28.03.2024].

ZHP, *Akcja „Drużyny dla Ukrainy”*; <https://zhp.pl/druzyny-dla-ukrainy/akcja-druzyny-dla-ukrainy/> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Biblioteka inspiracji*; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy/#akcje> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Jak rozmawiać o wojnie*; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy/jak-rozmawiac/> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Komunikat Sztabu Kryzysowego z dnia 27.02.2022 r.*; <https://zhp.pl/komunikat-sztabu-kryzysowego-z-dnia-27-02-2022/> [data dostępu: 25.03.2024].

ZHP, *Materiały programowe*; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy/#akcje> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Paczka dla uchodźcy*; <https://zhp.pl/paczka-dla-uchodzczy/> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Ruszają zapisy do Zastępu Granica*; <https://zhp.pl/ruszaja-zapisy-do-zastepu-granica/> [data dostępu: 29.03.2024].

ZHP, *Ruszają zgłoszenia do Zastępu Granica!*, profil społecznościowy; <https://www.facebook.com/ZHPpl/posts/10162043289949466> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Zbiór materiałów programowych dla metodyk*; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy/#akcje> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Zbiórka pluszaków dla dzieci z Ukrainy*; <https://zhp.pl/zbiorka-pluszakow-dla-dzieci-z-ukrainy/> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Zrealizowane projekty*; <https://zhp.pl/druzyny-dla-ukrainy/zrealizowane-projekty/> [data dostępu: 18.03.2024].

ZHP, *Związek Harcerstwa Polskiego podejmuje służbę pomocy Ukrainie*; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy/> [data dostępu: 18.03.2024].

#ZHPdlaUkrainy; <https://zhp.pl/zhp-dla-ukrainy> [data dostępu: 5.04.2024].

Olha Stoliaryk   Doświadczenia rodzin wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami w warunkach ewakuacji do bezpiecznych obszarów w czasie wojny: wnioski z Ukrainy

Al Brizat R.S., The Ukrainian War and Its Impact on the Situation of Ukrainian Refugees in Europe, "Resmilitaris" 2023, nr 13(3), s. 590-604.

Auerbach C., Silverstein L.B., Qualitative Data: An Introduction to Coding and Analysis, New York University Press, New York 2003.

Battle D.E., Persons with Communication Disabilities in Natural Disasters, War, and/or Conflict, "Communication Disorders Quarterly" 2015, nr 36(4), s. 231-240;
<https://doi.org/10.1177/1525740114545980>

Deputy S.R., Khakoo Y., Gospe S.M., Adverse Effects of War and Armed Conflict on Children, "Pediatric Neurology" 2022, nr 130, s. 69-70; <https://doi.org/10.1016/j.pediatrneurol.2022.03.006>

Dockter S., Children with Disabilities in Ukraine Before and During War: Fear, Fleeing, and Fundamental Needs, "Journal of the International Association of Special Education" 2022, nr 22(1), s. 3-16.

Goniewicz K., Ukrainian-War Refugees in Poland: Assessment and Recommendations for Crisis Preparedness Education and Implementation, "Polish Political Science Yearbook" 2022, nr 51(1), s. 1-9; <https://doi.org/10.15804/ppsy202248>

Javanbakht A., Addressing War Trauma in Ukrainian Refugees before It Is too Late, "European Journal of Psychotraumatology" 2022, nr 13(2); <https://doi.org/10.1080/20008066.2022.2104009>

Karanja M., Disability in Contexts of Displacement, "Disability Studies Quarterly" 2009, nr 29(4); <https://dsq-sds.org/index.php/dsq/article/view/969/1177> [data dostępu: 3.09.2024].
<https://doi.org/10.18061/dsq.v29i4.969>

Kholikulova K.Y., Evacuation of Children during World War II to Uzbek Families, "Eurasian Scientific Herald" 2022, nr 5, s. 8-13.

Lee A.C., Khaw F.M., Lindman A.E., Juszczak G., Ukraine Refugee Crisis: Evolving Needs and Challenges, "Public Health" 2023, nr 217, s. 41-45; <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2023.01.016>

Lemish D., Götz M., The Next Time Is Now! How Children and Media Professionals Must Respond to Russia's War in Ukraine, "Journal of Children and Media" 2022, nr 16(2), s. 303-308;
<https://doi.org/10.1080/17482798.2022.2054524>

Patwary M.M., Polack S., Zharkova A., Swed S., Shoib S., People with Disabilities in Ukraine - A Call for Action, "Prehospital and Disaster Medicine" 2023, nr 38(1), s. 139-140;
<https://doi.org/10.1017/S1049023X22002400>

Rosenthal E., Kurylo H., Milovanovic D.C., Ahern L., Rodriguez P., Protection and Safety of Children with Disabilities in the Residential Institutions of War-Torn Ukraine, "The International Journal of Disability and Social Justice" 2022, nr 2(2), s. 15-22.
<https://doi.org/10.13169/intljofdissocjus.2.2.0015>

Ruškus J., Disastrous Exposure of Persons with Disabilities to Russian Aggression against Ukraine, "The International Journal of Disability and Social Justice" 2022, nr 2(2), s. 8-14.

<https://doi.org/10.13169/intljofdissocjus.2.2.0008>

Schiariti V., Hollung S.J., The Rights of Children with Disabilities during Armed Conflict, "Developmental Medicine and Child Neurology" 2022, nr 64(6), s. 802-803;

<https://doi.org/10.1111/dmcn.15240>

Shaw G., 'These Are People Who Have Worth': Reports from Ukraine on the Crisis for People with Developmental Disabilities, "Neurology Today" 2022, nr 22(17), s. 14-15.

<https://doi.org/10.1097/01.NT.0000874960.59957.34>

Stough L.M., Ducey E.M., Kang D., Addressing the Needs of Children with Disabilities Experiencing Disaster or Terrorism, "Current Psychiatry Reports", nr 19, s. 1-10; <https://doi.org/10.1007/s11920-017-0776-8>

Tsagaris C., Shkodina A., Matiashova L., The War in Ukraine and Diabetic Foot Care: Challenges, Recommendations, "Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews" 2022, nr 16(10);

<https://doi.org/10.1016/j.dsx.2022.102618>

United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), Geneva 2006;

<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> [data dostępu: 3.09.2024].

United Nations High Commissioner for Refugees, UN Refugee Agency, Internally Displaced People Figures, 2013; <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c23.html> [data dostępu: 3.09.2024].

U.S. Committee for Refugees and Immigrants, Working with Refugees and Immigrants with Disabilities: Resource Guide for Serving Refugees with Disabilities, 2014;

<http://www.refugees.org/resources/for-service-providers/working-with-refugees-1.html> [data dostępu: 3.09.2024].

Ewelina Zubala   Mobilni wychowawcy międzykulturowi jako forma wspierania działań pomocowych na rzecz dzieci i rodzin z doświadczeniem migracji

Akty prawne

Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lipca 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw, Dz.U. z 2020 r. poz. 1283.

Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r. poz. 59 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 8 kwietnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, Dz.U. z 2022 r. poz. 795.

Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, Dz.U. z 2022 r. poz. 645.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw, Dz.U. 2017 poz. 1655.

Rozporządzenie z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z 2017 r. poz. 1578.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2011 r. Nr 149 poz. 887.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. z 2022 r. poz. 583.

Opracowania

Biuro Pomocy i Projektów Społecznych Urzędu m.st. Warszawy, *Zaproszenie do składania ofert – pomoc dla obywateli Ukrainy*; <https://um.warszawa.pl/waw/ngo/-/zaproszenie-do-skladania-ofert-pomoc-dla-obywateli-ukrainy-biuro-pomocy-i-projektow-spoecznych> [data dostępu: 23.04.2024].

CARE International in Poland, International Rescue Committee, Save the Children Poland, *Poza szkołą. Analiza barier systemowych dla nastolatków z Ukrainy przebywających w Polsce*; https://www.rescue.org/sites/default/files/2024-03/Out-of-School-Report_pl-1.pdf [data dostępu: 23.02.2024].

Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Uczniowie uchodźcy w polskich szkołach. Gdzie jesteśmy u progu kolejnego roku szkolnego?*; https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/Raport_Uczniowie_uchodzczy_w_polskich_szkolach_CEO_wrzesien_2023.pdf [data dostępu: 23.04.2024].

Centrum Wspierania Rodzin „Rodzina Warszawa”, *Strefa Ognisk*; <https://centrumwspieraniarodzin.pl/dzialania/strefa-ognisk/> [data dostępu: 23.04.2024].

Chrostowska P., *Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w polskim systemie edukacji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej; <https://ceo.org.pl/dzieci-uchodzcze-w-polskich-szkolach-co-mowia-nowe-dane/> [data dostępu: 23.04.2024].

Fundacja dla Wolności, *Nasza misja*; <https://www.fundacjadlawolnosc.org/nasza-misja/> [data dostępu: 23.04.2024].

Główny Urząd Statystyczny, *Migracje zagraniczne na pobyt czasowy – wyniki NSP 2021*; https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6536/4/1/1/migracje_za_graniczne_na_pobyt_czasowy_-_wyniki_nsp_2021.pdf [data dostępu: 23.04.2024].

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Fundusz Pomocy dla Ukrainy*; <https://www.gov.pl/web/premier/fundusz-pomocy-dla-ukrainy> [data dostępu: 23.02.2024].

Kancelaria Senatu, *Organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą dla uchodźców i migrantów*; https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/146/plik/ot-650_internet.pdf [data dostępu: 23.02.2024].

Najwyższa Izba Kontroli, *Dzieci cudzoziemców w polskich szkołach*; <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/ksztalcenie-dzieci-cudzoziemcow.html> [data dostępu: 23.02.2024].

Najwyższa Izba Kontroli, *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego dla dzieci*; <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/funkcjonowanie-placowek-wsparcia-dziennego-dla-dzieci.html> [data dostępu: 23.02.2024].

Najwyższa Izba Kontroli, *Kształcenie dzieci cudzoziemców w polskich szkołach*; <https://www.nik.gov.pl/plik/id,28888,vp,31720.pdf> [data dostępu: 23.02.2024].

Rzecznik Praw Obywatelskich, *Nierozwiązane problemy edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy*; <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mein-problemy-edukacja-uczniowie-ukraina-odpowiedz> [data dostępu: 23.02.2024].

Serwis Samorządowy PAP, *MEiN: W polskich szkołach i przedszkolach jest 187,9 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy, przybyłych po wybuchu wojny*; <https://samorzad.pap.pl/kategoria/edukacja/mein-w-polskich-szkolach-i-przedszkolach-jest-1879-tys-dzieci-i-mlodziezy-z> [data dostępu: 23.02.2024].

Urząd m.st. Warszawa, *Placówki Wsparcia Dziennego w m.st. Warszawa*; <https://wsparcie.um.warszawa.pl/-/placowki-wsparcia-dziennego-w-m-st-warszawa> [data dostępu: 23.02.2024].

Urząd m.st. Warszawa, *Punkty do nauki zdalnej*; <https://edukacja.um.warszawa.pl/-/punkty-do-nauki-zdalnej> [data dostępu: 23.02.2024].

Urząd Statystyczny w Warszawie, *Funkcjonowanie pieczy zastępczej, placówek wsparcia dziennego oraz zakładów stacjonarnych pomocy społecznej w województwie mazowieckim w 2022 r.*, <https://warszawa.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/zdrowie-pomoc-spoeczna/funkcjonowanie-pieczy-zastepczej-placowek-wsparcia-dziennego-oraz-zakladow-stacjonarnych-pomocy-spoecznej-w-wojewodztwie-mazowieckim-w-2022-r,3,16.html> [data dostępu: 23.02.2024].

Strony internetowe

Etnoliga; <https://www.etnoliga.org/pl/etnoliga-28-2/> [data dostępu: 23.04.2024].

Olesia Tsymbala, Olena Voznesenska **Praca arteterapeutyczna z dziećmi w warunkach wojny**

Artterapiâ dítelj u časi vïjni. Metodičnij posibnik, red. O. Voznesen'ska, O. Lucenko, M. Perun, FOP Nazarenko T.V., Kiïv 2023.

Cimbala O., Terapevtični vlastivosti glini: osoblivosti zastosuvannâ v umovah vïjni, [w:] Artterapiâ ì vïjna: konteksti ì dosvid praktičnoï roboti, red. N. Kal'ka, G. Odincova, L'vDUVS, L'viv 2023, s. 98-112.

Cimbala O., Harčenko I., Robota z dítmi u formati vïdkritoï artterapevtičnoï studii, "Prostir Art-Terapiï" 2023, nr 2(34), s. 95-107.

Encyklopedičnij slovník z art-terapiï, red. O.L. Voznesen'ska, O.M. Sknar, FOP Nazarenko T.V., Kiïv 2017.

Goździewicz-Rostankowska A., Przegląd wybranych badań nad zastosowaniem arteterapii w pracy z dziećmi uchodźców i imigrantów, "Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia" 2023, nr 36(1), s. 63-72; <https://doi.org/10.17951/j.2023.36.1.63-72>

Hinz L.D., Expressive Therapies Continuum: Use and Value Demonstrated with Case Study (Le continuum des thérapies par l'expression: étude de cas démontrant leur utilité et valeur), "Canadian Art Therapy Association Journal" 2015, nr 28(1-2), s. 43-50; [data dostępu: 12.01.2023].

<https://doi.org/10.1080/08322473.2015.1100581>

Linek A., Arteterapia - poznanie i wyrażanie siebie, "Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Humanistyczne" 2012, nr 1, s. 83-94.

Perelik metodiv psyhoterapii z dovedenoû efektivnistû: Nakaz Ministerstva ohoroni zdorov'â Ukraïni vid 13 grudnâ 2023 roku N 2118;

https://ips.ligazakon.net/document/re41474?an=51&ed=2023_12_13 [data dostępu: 15.02.2024].

Sholt M., Gavron T., Therapeutic Qualities of Clay-work in Art Therapy and Psychotherapy: A Review, "Art Therapy" 2006, nr 23(2), s. 66-72; <https://doi.org/10.1080/07421656.2006.10129647>

Travmاتيčniy dosvid: tehniky po roboti z civil'nim naseleonnâm, red. T. Kurgan'ska, TOV "7BC", Kïiv 2023.

Voznesen'ska O.L., Resursy art-terapii na dopomogu vimušenim pereselencâm. Praktičnij posibnik, Human Rights Foundation, Kïiv 2015; <http://uhrf.org/download/3.pdf> [data dostępu: 3.11.2024].

Voznesen'ska O., Riziki ta obmežennâ zastosovannâ artterapii v časi vijni, [w:] Artterapiâ ì vijna: konteksti ì dosvid praktičnoï roboti, red. N. Kal'ka, G. Odincova, L'vDUVS, L'viv 2023, s. 37-57.

<https://doi.org/10.23939/istcipa2023.57.037>

Vosnesenska O., Lutsenko O., Children in Ukraine and the Trauma of War, [w:] The Routledge International Handbook of Child and Adolescent Grief in Contemporary Contexts, red. C. Traher, L.J. Breen, Routledge, New York 2023, <https://doi.org/10.4324/9781003221692-25>

Voznesen'ska O.L., Sidorkina M.Û., Art-terapiâ u podolanni psikhìčnoï travmi: praktičnij posibnik, Zoloti Vorota, Kïiv 2016.

Yip E.E., Art Therapy and Trauma in Children, rozprawa doktorska 2019;

https://www.researchgate.net/publication/331097972_Art_Therapy_and_Trauma_in_Children [data dostępu: 12.01.2023].

Urszula Markowska-Manista, Olha Ovcharenko   **Nastolatki z Ukrainy w Polsce – wyzwania w pracy psychologiczno-edukacyjnej z młodymi migrantami wojennymi**

Adler A., Psychologia indywidualna w wychowaniu, Gebethner i Wolff, Kraków 1934.

Allan J., Inscapes of the Child's World: Jungian Counseling in Schools and Clinics, Spring Publications, Dallas 1988.

Allen J.P., Land D., Attachment in Adolescence, [w:] Handbook of Attachment. Theory, Research, and Clinical Application, red. J. Cassidy, P.R. Shaver, The Guilford Press, New York 1999, s. 319-335.

Bakiera L., Czy dorastanie musi być trudne?, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.

Betancourt T.S., Khan K.T., The Mental Health of Children Affected by Armed Conflict: Protective Processes and Pathways to Resilience, "International Review of Psychiatry" 2008, nr 20(3), s. 317-328. <https://doi.org/10.1080/09540260802090363>

Bürgin D., Anagnostopoulos D., Vitiello B., Sukale T., Schmid M., Fegert J.M., Impact of War and Forced Displacement on Children's Mental Health - Multilevel, Needs-Oriented, and Trauma-Informed Approaches, "European Child & Adolescent Psychiatry" 2022, nr 31(6), s. 845-853. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01974-z>

Dąbkowska M., Traumatyczne doświadczenia w dzieciństwie jako czynniki ryzyka zaburzeń psychicznych wieku rozwojowego i dorosłości, "Psychiatria i Psychologia Kliniczna" 2006, nr 6(4), s. 203-210.

Dzielska A., Kowalewska A., Zachowania ryzykowne młodzieży - współczesne podejście do problemu, "Studia BAS" 2014, nr 38(2), s. 139-168.

Erikson E.H., Dzieciństwo i społeczeństwo, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1997.

Freud A., Normality and Pathology in Childhood: Assessment of Developments, Karnac Books, London 1989.

Goto R., Pinchuk I., Kolodezhny O., Pimenova N., Kano Y., Skokauskas N., Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine, "JAMA Pediatrics" 2024, nr 178(5), s. 480-488; <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2024.0295>

Hartley J.F., Case Studies in Organizational Research, [w:] Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide, red. C. Cassell, G. Symon, Sage, London 1994, s. 209-229.

Heitzman J., Wpływ pandemii COVID-19 na zdrowie psychiczne, "Psychiatria Polska" 2020, nr 54(2), s. 187-198. <https://doi.org/10.12740/PP/120373>

Herman J., Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence: From Domestic Abuse to Political Terror, Basic Books, New York 1997.

Jankowiak B., Zachowania ryzykowne współczesnej młodzieży. Studium teoretyczno-empiryczne, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017.

Jędrzejewska A., Samoocena dziecka - źródła i komunikaty weryfikujące, "Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne" 2016, nr 12(1), s. 144-161. <https://doi.org/10.21784/ZC.2016.005>

Kadir A., Shenoda S., Goldhagen J., Effects of Armed Conflict on Child Health and Development: A Systematic Review, "PloS One" 2019, nr 14(1), e0210071. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0210071>

Khvorostianov N., "Is Everyone Alive?": Smartphone Use by Ukrainian Refugee Children, "New Media & Society" 2023; <https://doi.org/10.1177/14614448231173657>

Klein M., The Psycho-Analysis of Children, W. W. Norton & Co, Vienna 1932.

Lahad M., Ayalon O., BASIC Ph - The Story of Coping Resources, Community Stress Prevention, t. 2, Community Stress Prevention Centre, Kiryat Shmona 1993.

Markowska-Manista U., Children's Rights in a Situation of War in Ukraine. Korczak's Pedagogy as 'Difficult Knowledge' for Adults, [w:] Theorien und Praktiken der Selbstbestimmung und Partizipation:

Janusz Korczak im Diskurs, red. C. Maier-Höfer, U. Markowska-Manista, N. Stellakis, Springer VS, Wiesbaden 2023 . https://doi.org/10.1007/978-3-658-30764-6_13

Meyer C.B., A Case in Case Study Methodology, "Field Methods" 2001, nr 13(4), s. 329-352. <https://doi.org/10.1177/1525822X0101300402>

Osokina O., Silwal S., Bohdanova T., Hodes M., Sourander A., Skokauskas N., Impact of the Russian Invasion on Mental Health of Adolescents in Ukraine, "Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry" 2023, nr 62(3), s. 335-343. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2022.07.845>

Ovcharenko O., To nie twoja wina, [w:] Słownik wyrazów ratujących życie, red. M. Paluch, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2023, s. 314-326.

Rogers C., On Becoming a Person: A Therapists View of Psychotherapy, Houghton Mifflin Company, Boston-New York 1961.

Rousseau C., Drapeau A., Platt R., Family Trauma and Its Association with Emotional and Behavioral Problems and Social Adjustment in Adolescent Cambodian Refugees, "Child Abuse & Neglect" 1999, nr 23(12), s. 1263-1273. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00100-3](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00100-3)

Siegel D.J., Bryson T.P., The Whole-Brain Child: 12 Revolutionary Strategies to Nurture Your Child's Developing Mind, Little Brown Book Group, New York 2012.

Stechnij A., Tożsamość młodzieży. Zaniedbany obszar wychowawczy, Wydawnictwo DSW, Wrocław 2022.

UNICEF, Pogarsza się stan zdrowia psychicznego dzieci w Europie, alarmuje UNICEF, 2021; <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-rodzicow/zdrowie-psychiczne-w-europie> [data dostępu: 30.03.2024].

UNICEF, Widespread Learning Loss among Ukraine's Children, as Students Enter Fourth Year of Disruption to Education, 2023; <https://www.unicef.org/press-releases/widespread-learning-loss-among-ukraines-children-students-enter-fourth-year> [data dostępu: 30.03.2024].

Iryna Zubrytska-Makota Zastosowanie metody EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) w przezwyciężaniu skutków traumy wojennej u dzieci

Direzkia Y., Life after Trauma in Aceh: Consequences and Therapies, "Procedia: Studi Kasus dan Intervensi Psikologi" 2015, nr 3(1). <https://doi.org/10.22219/procedia.v3i1.2216>

Hrvić D., Hasanović M., EMDR Treatment Posttraumatic Stress Disorder Caused by Multiple War Trauma - A Case Report, "Psychiatria Danubina" 2018, nr 30, s. 315-319.

Lempertz D. et al., Short-Term Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) Therapy to Treat Children with Posttraumatic Stress Symptoms after Single Trauma: A Case Series, "Clinical Child Psychology and Psychiatry" 2022, nr 28(2), s. 450-464; <https://doi.org/10.1177/13591045221082395>

Olivier E., Roos C. et al., Eye Movement Desensitization and Reprocessing in Young Children (Ages 4-8) with Posttraumatic Stress Disorder: A Multiple-Baseline Evaluation, "Child Psychiatry & Human Development" 2021, nr 53, s. 1391-1404; <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01237-z>

Perilli S. et al., EMDR Group Treatment for Child Refugees - A Field Study, "Journal of EMDR Practice and Research" 2019, nr 13(2), s. 143-155 <https://doi.org/10.1891/1933-3196.13.2.143>

Shapiro F., Efficacy of the Eye Movement Desensitization Procedure in the Treatment of Traumatic Memories, "Journal of Traumatic Stress" 1989, nr 2(2), s. 199-223; <https://doi.org/10.1002/jts.2490020207>

Trentini C., Pagani M., Fania P. et al., Neural Processing of Emotions in Traumatized Children Treated with Eye Movement Desensitization and Reprocessing Therapy: A hdEEG Study, "Frontiers in Psychology" 2015, nr 6; <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01662>

Vaaranen-Valkonen N., Zavarova N., Kalašnik O., Psihologična podpora ta dopomoga ditãm, âki perežili travmatični podii, Council of Europe, b.m.w. 2022; <https://rm.coe.int/manual-for-psychologists-web/1680a9754f> [data dostępu: 3.09.2024].

Velu M.E. et al., Trauma-Focused Treatments for Refugee Children: Study Protocol for a Randomized Controlled Trial of the Effectiveness of KIDNET versus EMDR Therapy versus a Waitlist Control Group (KIEM), "Trials" 2022, nr 23; <https://doi.org/10.1186/s13063-022-06178-z>

Wesselmann D. et al., An Integrative EMDR and Family Therapy Model for Treating Attachment Trauma in Children: A Case Series, "Journal of EMDR Practice and Research" 2018, nr 12(4), s. 196-207; <https://doi.org/10.1891/1933-3196.12.4.196>

Ewelina Kownacka **Adopcja w czasie wojny. Perspektywa sąsiada kraju ogarniętego wojną**

Akty prawne

Konwencja o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, Dz.U. z 2010 r. Nr 172 poz. 1158.

Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze dnia 29 maja 1993 r., Dz.U. z 2000 r. Nr 39 poz. 448.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. z 1991 r. Nr 120 poz. 526.

Rezolucja Gabinetu Ministrów Ukrainy o poprawkach do niektórych uchwał Gabinetu Ministrów Ukrainy w sprawie adopcji i umieszczania sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej w rodzinach obywateli Ukrainy w czasie stanu wojennego, z dnia 1 czerwca 2023 r. Nr 576; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2023-%D0%BF#Text> [data dostępu: 7.04.2024].

Opracowania

Hartman Y., *Adoption during the War in Ukraine: How Not to Lose a Child*, „Access to Justice in Eastern Europe” 2022, nr 4–2(17), s. 156–172; <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000440>

HCCH, *Annex 5. Hague Recommendation On Refugee Children*, 1994; <https://assets.hcch.net/docs/eb1b47bb-9c5d-48ea-9ae1-249a7e5c2f80.pdf> [data dostępu: 7.04.2024].

HCCH, *Information Note – Children Deprived of their Family Environment Due to the Armed Conflict in Ukraine*, 2022; <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=854> [data dostępu: 7.04.2024].

Khoshnood K., Raymond N.A., Howarth C.N. *et al.*, *Russia's Systematic Program for the Re-Education and Adoption of Ukraine's Children*, Humanitarian Research Lab at Yale School of Public Health, 2023; <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data> [data dostępu: 7.04.2024].

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2022 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, 2022; <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-rady-ministrow-o-realizacji-w-roku-2022-ustawy-z-dnia-9-czerwca-2011-r-o-wspieraniu-rodziny-i-systemie-pieczy-zastepczej> [data dostępu: 07.04.2024].

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Pismo do Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej, 2022; https://rops-katowice.pl/wp-content/uploads/2022/04/Pismo_MRiPS.pdf [data dostępu: 07.04.2024].

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, *W MRiPS powstały dwa sztaby do ewakuacji i rozlokowania w Polsce dzieci z Ukrainy*, 4 marca 2022; <https://www.gov.pl/web/rodzina/w-mrips-powstaly-dwa-sztaby-do-ewakuacji-i-rozlokowania-w-polsce-dzieci-z-ukrainy> [data dostępu: 07.04.2024].

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, 2023, <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-ustawy> [data dostępu: 7.04.2024].

Selman P., *Global Statistics for Intercountry Adoption: Receiving States and States of Origin 2004–2022*, 2024; <https://assets.hcch.net/docs/a8fe9f19-23e6-40c2-855e-388e112bf1f5.pdf> [data dostępu: 7.04.2024].

UNICEF, *Unaccompanied and Separated Children Fleeing Escalating Conflict in Ukraine Must be Protected. Joint Statement by UNICEF Executive Director Catherine Russell and United Nations High Commissioner for Refugees Filippo Grandi*, 7 marca 2022; <https://www.unicef.org/press-releases/unaccompanied-and-separated-children-fleeing-escalating-conflict-ukraine-must-be> [data dostępu: 7.04.2024].

Strony internetowe

Diti Wijn; <https://childrenofwar.gov.ua/> [data dostępu: 7.04.2024].

Alla Marchuk, Lidiya Oryshchyn-Buzhdyhan, Nataliya Kalka   **Psychologiczne i społeczne aspekty bullyingu w kontekście adaptacji dzieci wewnętrznie przesiedlonych w Ukrainie**

Akty prawne

Ustawa Ukrainy o oświacie, VVR z 2017 r. Nr 38–39 st. 380 ze zm.; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [data dostępu: 3.09.2024].

Ustawa Ukrainy o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów prawnych dotyczących przeciwdziałania bullyingowi, VVR z 2019 r. Nr 5 st. 33; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> [data dostępu: 3.09.2024].

Opracowania

Balakirëva O.M., Bondar T.V. *et al.*, *Social'na obumovlenist ta pokazniki zdorov'â pidlitkiv ta molodi: za rezul'tatami sociologičnogo doslidžennâ v mežah mižnarodnogo proektu «Zdorov'â ta povedinkovi oriëntacii učniivskoi molodi»*, UNICEF, Ukraïnc'skij ìnstitut social'nih doslidžen' ìm. O. Âremenka.

Poligrafičnij centr «Foliant», Kiïv 2019;

<https://www.unicef.org/ukraine/%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D1%82%D0%B0-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96> [data dostępu: 3.09.2024].

Harkivskij ìnstitut social'nih doslidžen', *Diti ì vijna v Ukraïni: 24.11 – 24.12.2022*;

<https://khisr.kharkov.ua/dity-i-vijna-v-ukraini-24-11-24-12-2022> [data dostępu: 3.09.2024].

Joshi P.T., O'Donnell D., *Consequences of Child Exposure to War and Terrorism*, "Clinical Child and Family Psychology Review" 2003, nr 6(4), s. 275-292;

<https://doi.org/10.1023/B:CCFP.0000006294.88201.68>

Lai K., Toliashvili B., *Community-Based Programme for War-Affected Children: The Case of Georgia*, "Social Work and Social Policy in Transition" 2010, nr 1(2), s. 92-118.

Murthy R.S., Lakshminarayana R., *Mental Health Consequences of War: A Brief Review of Research Findings*, "World Psychiatry" 2006, nr 5(1), s. 25-30.

Smith D., *Children in the Heat of War*, "Monitor on Psychology" 2001, nr 32(8), s. 29.

<https://doi.org/10.1037/e302132003-023>

Stepanûk O., Mel'ničenko O., *Metodičnij posibnik dâ fahivciv, âki vprovadžuût tipovu programu dlâ krivdnikiv*, Organization for Security and Co-operation in Europe, Kiïv 2020;

<https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/471033> [data dostępu: 3.09.2024].

Ûrkiv Â., Lukanov D., *Trudnoši social'no-psihologičnoi adaptacii vrazilivih verstv vnutrišno peremišenihi osib do novih umov žittâ*, "Naukovij Visnik Użgorods'kogo uniwersitetu. Seriâ: «Pedagogika, social'na robota»" 2021, nr 1(48), s. 469-472.

Maria Kolankiewicz   **Dojmująca tymczasowość. Ukraińskie placówki opiekuńcze i rodziny zastępcze w Polsce**

Akty prawne

Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony, Dz.U. L 71 z 4 marca 2022 r.

Deklaracja Polityczna między Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Polityki Społecznej Ukrainy w sprawie ochrony socjalnej dzieci dotkniętych działaniami wojennymi i konfliktami zbrojnymi, podpisana w Warszawie 30 czerwca 2022 roku przez Minister Marlenę Małąg i Minister Marynę Lazebną; <https://www.gov.pl/web/rodzina/polskie-i-ukrainskie-ministerstwa-podpisaly-deklaracje-w-sprawie-ochrony-dzieci> [data dostępu: 2.05.2024].

Dyrektywa Rady UE 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami, Dz.U. L 212 z 7 sierpnia 2001 r.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2011 r. Nr 149 poz. 887 ze zm.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. z 2022 r. poz. 583 ze zm.

Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych, Dz.U. z 2022 r. poz. 530.

Opracowania

Kolankiewicz M., Organizacja pomocy dzieciom z ukraińskich placówek i rodzin zastępczych w Polsce, [w:] Dziecko i dzieciństwo w sytuacji zagrożenia kryzysem – kontekst wojny, red. Z. Babicki, W. Theiss, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2024.

Ministerstwo Edukacji Narodowej, Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach. Ważne informacje dla rodziców; <https://www.gov.pl/web/edukacja/uczniowie-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-wazne-informacje-dla-rodzicow>; [data dostępu: 2.09.2024].

Śniegulska M., wypowiedź na seminarium Edukacja i społeczeństwo IFiS PAN, 9 maja 2024.

Tymińska A., Dzieci z pieczy zastępczej oraz małoletni bez opieki z Ukrainy. Ocena ex-post regulacji i praktyki stosowania specustawy ukraińskiej, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, październik 2022; <https://hfhr.pl/publikacje/dzieci-z-pieczy-zastepczej-oraz-maloletni-bez-opieki-z-ukrainy-ocena-ex-post-regulacji> [data dostępu: 2.05.2024].

Uczniowie uchodźczy z Ukrainy w Polskim systemie edukacji, oprac. P. Chrostowska, Centrum Edukacji Obywatelskiej, październik 2023; https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2024/01/Uczniowie-uchodzczy-w-polskim-systemie-edukacji-CEO-01_2024.pdf [data dostępu: 2.05.2024].

UNHCR, Ukraine Situation – Regional Refugee Response Plan for the Ukraine Situation, Final Report 2023, 23 lutego 2024; <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106833> [data dostępu: 2.05.2024].

Strony internetowe

System Informacji Oświatowej; <https://sio.gov.pl/sio> [data dostępu: 2.05.2024].